

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

**Att tänka jämställdhet är en sak, att göra
jämställdhet är en annan**

**En kvalitativ studie om hur biståndshandläggare beaktar
jämställdhet i utredningar**

**To think equality is one thing, to make equality is another
A qualitative study of how assistance officers consider equality in
investigations**

Författare: Nathalie Lundqvist & Emma Brännström

Handledare: Gunilla Carstensen

Examinator: Lars-Erik Alkvist

Ämne: Sociologi

Kurs: Examensarbete

Poäng: 15 hp

Betygsdatum: 2012-02-03

Högskolan Dalarna
791 88 Falun
Sweden
Tel 023-77 80 00

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att få kunskap om hur sociala myndigheter bedömer mäns och kvinnors behov av stöd och hjälp i vardagen och om det är möjligt att urskilja några mönster i de sociala myndigheternas utredningar. Frågeställningarna för undersökningen är hur män och kvinnor beskrivs i biståndsutredningar, vilka eventuella skillnader som kan utläsas mellan män och kvinnor i biståndsutredningar och om det går att utläsa någon skillnad i vilka insatser de beviljas. För att få svar på studiens frågeställningar har en kvalitativ textanalys av tjugo biståndsutredningar genomförts. I utredningarna har vi kunnat urskilja intressanta mönster vilka har analyserats utifrån teorier om genus.

Studiens resultat är mångfacetterat och påvisar å ena sidan att män och kvinnor får den hjälp de ansöker om, det vill säga att bedömningen av deras behov sker på ett jämställt sätt. Å andra sidan påvisar studien att det finns en skillnad i hur män och kvinnor beskrivs i utredningarna.

Nyckelord: Jämställdhet, genus, biståndsbedömning, behov, insatser, sociala myndigheter

Abstract

The aim with this study is to analyze how Swedish social services interpret men's and women's needs and whether it is possible to discern any pattern in the social services investigations. The following questions are of importance: how men and women are described in the assistance investigations and if there are any differences between men and women in assistance investigations. The analysis is based on a qualitative text analysis of twenty assistance investigations. The investigations have been studied gradually and interesting patterns emerged which were analyzed by the theory of gender.

The results are multifaceted and demonstrate on the one hand that men and women receive the help they apply for and the assessment of their needs is conducted in an equitable way. On the other hand, the study demonstrates that there is a difference in how men and women are described in the investigations.

Keywords: Equality, gender, assistance assessment, needs, efforts, social services

Innehållsförteckning

Förord	1
1.1 Syfte och frågeställningar	3
1.2 Avgränsningar	3
1.3 Disposition	3
2. Metod, tillvägagångssätt och reflektioner	4
2.1 Datainsamling och urvalsgrupp	4
2.2 Kvalitativ metod och textanalys.....	4
2.3 Databearbetning och analys	7
2.4 Validitet och reliabilitet	8
2.5 Etiska principer	9
3. Bakgrund	10
3.1 Jämställdhet och jämlikhet.....	10
3.1.1 Jämställdhetspolitik	10
3.2 Tidigare forskning.....	11
3.2.1 Socialstyrelsens arbete med jämställdhet	12
3.2.2 Äldreomsorg som utförs av anhöriga	13
3.2.3 Länsstyrelserna – jämställdhetsintegrering ur ett brukarperspektiv inom äldreomsorgen	14
3.2.4 Hemtjänsten i Botkyrka kommun. En gender budget-analys A	14
3.2.5 Jämställdhetssäkring av biståndsbedömningen inom vård och omsorg – projektrapport B.....	15
3.3.1 Handläggningsprocessen – från ansökan till beslut.....	18
3.3.2 Omvårdnad Gävles kvalitetsdeklaration för biståndsbedömning enligt Socialtjänstlagen	19
4.1 Yvonne Hirdman.....	21
4.2 R.W. Connell	23
4.3 Karin Barron	24
5. Resultat.....	26
5.1 Orsaker till ansökan om bistånd.....	26
5.1.1 Beskrivningar av kvinnors orsaker till ansökan om bistånd:.....	27
5.1.2 Beskrivningar av mäns orsaker till ansökan om bistånd:	28
5.2 Den beviljade hjälpens målsättning	29
5.2.1 Den beviljade hjälpens målsättning för män:	29
5.2.2 Den beviljade hjälpens målsättning för kvinnor:.....	30
5.3 Beskrivningar av män och kvinnor	30
5.3.1 Beskrivningar av kvinnor:	31
5.3.2 Beskrivningar av män:.....	32
5.4 Äldres önskemål.....	33
5.4.1 Beskrivningar av kvinnors önskemål	33
5.4.2 Beskrivningar av mäns önskemål	33

6. Analys av utredningarnas resultat	34
7. Diskussion	37
Källförteckning.....	39

Förord

Ett STORT tack till:

Biståndsenheten som möjliggjort denna studie. Tack för att ni har varit tillmötesgående och gett oss stöd under uppsatsens gång. Ett extra tack till handläggare Sandra Hedbom, utan dig hade det inte blivit någon uppsats. Vi vill också tacka vår handledare Gunilla Carstensen som har stöttat oss på bästa möjliga sätt, dina råd har varit ovärderliga. Vi vill även tacka Hanna Johansson och Annette Larsson som korrekturläst uppsatsen. Slutligen vill vi tacka varandra för ett gott samarbete.

1. Inledning

Sverige är en framträdande välfärdsstat i världen och vår offentliga omsorg är väl utvecklad (Larsson & Thorslund 2002 s. 310). Vår välfärd är baserad på ideal om rättvisa och jämlikhet (Barron 2004 s. 28). Välfärden finns reglerat i lag, bland annat slår Regeringsformen fast att:

den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det skall särskilt åligga det allmänna att trygga rätten till hälsa, arbete, bostad och utbildning samt att verka för social omsorg och trygghet (SFS 1974:152 1 kap. 2§)

Människor som är i behov av hjälp omfattas av en lagstiftning vars grundläggande paragraf bland annat syftar till att på demokratins grunder främja människornas jämlikhet i levnadsvillkor (SFS 2001:453).

Trots att Sverige är en välfärdsstat verkar det finnas brister i arbetet med jämställdhet (se t. ex Socialstyrelsen 2004, 2005, 2009, Länsstyrelserna 2008, Botkyrka kommun 2010ab). Jämställdhetsarbete är något som vi anser bör genomsyra all myndighetsutövning då jämställdhet syftar till människans lika värde oavsett kön, religion, etnicitet, klasstillhörighet samt sexuell läggning.

Vi har fått förfrågan från Biståndsenheten i Gävle Kommun Omvårdnad att granska och analysera utredningar utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Handläggarna vid kommunens biståndsenhet deltog under våren 2011 vid en utbildning om jämställdhet. En föreläsning gavs av Linda Moberg vid Norrmalms äldreförvaltning i Stockholm som har gjort en studie, ”En jämställd äldreomsorg i världsklass”, om biståndshandläggares bemötande gentemot män och kvinnor. Resultatet visade att handläggarna vid den undersökta förvaltningen gör skillnad på biståndstagarna i mötet. Under utbildningen framkom det att handläggarna vid enheten i Gävle anser att de inte gör någon skillnad på män och kvinnor i mötet med biståndstagare men att de är medvetna om att de kan göra skillnad på män och kvinnor i utredningsförfarandet. Utifrån denna utbildning växte en önskan att få veta hur jämställdhet tar sig i uttryck i handläggarnas utredningar. När vi fick förfrågan om att utföra denna studie blev vi mycket intresserade då vi båda har erfarenhet av att arbeta inom kommunens Omvårdnadsförvaltning genom såväl myndighetsutövning som omsorgsarbete på ett särskilt boende för äldre.

När vi diskuterat uppsatsens ämne med personalen på enheten har vi fått uppfattningen om att handläggarna tänker jämställdhet. Frågan vi då ställer oss är om detta återspeglas i utredningarna, som ligger till grund för vilken hjälp biståndstagaren erhåller.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att, genom att analysera utredningar, få kunskap om hur sociala myndigheter¹ bedömer mäns och kvinnors behov och om det går att urskilja några könsmonster i dessa utredningar. En närmare precisering av syftet är följande frågeställningar:

- Hur beskrivs män respektive kvinnor i biståndsutredningar?
- Vilka eventuella skillnader mellan män och kvinnor kan utläsas i biståndsutredningar?
- Förekommer några skillnader i vilka insatser män och kvinnor beviljas?

1.2 Avgränsningar

Biståndshandläggarna på Gävle Kommun utreder bistånd gällande stöd och hjälp i hemmet i form av hemtjänst och trygghetslarm, dagverksamhet, korttidsvistelse och växelboende samt särskilt boende. Om samtliga ärendetyper granskats hade studien blivit för omfattande utifrån det tidsperspektiv vi haft att förhålla oss till, därför studeras enbart ärendetypen hemtjänst. Vi har valt ärendetypen hemtjänst då den omfattar många utredningar och utredningarna kan vara olika beroende på vilken hjälp biståndstagarna ansöker om. Då detta är ett examensarbete har vi valt att begränsa antalet utredningar till tjugo stycken.

1.3 Disposition

Efter det inledande kapitlet följer ett kapitel om uppsatsens centrala begrepp som jämställdhet, jämlikhet och genus samt för jämställdhetspolitiken i Sverige. Kapitlet fortsätter med redovisning av den tidigare forskningen på området och avslutas med en redogörelse för socialtjänstlagen och handlägningsprocessen. Det tredje kapitlet behandlar studiens metod, tillvägagångssätt och etiska överväganden. I kapitel fyra lyfts de teoretiska utgångspunkterna fram. I femte kapitlet framgår resultaten av vår studie. Kapitel sex innehåller analysen av vårt resultat. I kapitel sju för vi en diskussion av uppsatsen.

---

¹ Sociala myndigheter innefattar i denna studie den del av kommunen som handlägger omsorg och service enligt Socialtjänstlagen.

2. Metod, tillvägagångssätt och reflektioner

I följande metodkapitel beskrivs hur vi gått tillväga i uppsatsarbetet. Här redogörs för datainsamlingsprocessen och för hur analysarbetet gått till. Avslutningsvis i kapitlet diskuteras undersökningens validitet och reliabilitet samt reflekterar över de etiska aspekterna.

Samtliga delar i uppsatsen är ett gemensamt arbete. Vi har däremot ansvarat för vissa delar separat. Nathalie har ansvarat för Socialstyrelsens arbete med jämställdhet, socialtjänsten och äldreomsorgen, kvalitetsdeklarationen samt för teoriavsnittet gällande R.W. Connell. Emma har ansvarat för den tidigare forskningen av Länsstyrelserna och Botkyrka kommun, handläggningsprocessen samt för teoriavsnittet gällande Karin Barron.

2.1 Datainsamling och urvalsgrupp

Gävle Kommun har vid tidpunkten för urvalet år 2011 1466 biståndstagare med ärendetyp hemtjänst varav 504 är män och 962 är kvinnor. Uppsatsens datamaterial består av 20 biståndsutredningar med ärendetyp hemtjänst, vilka är fördelade på tio män och tio kvinnor. Utredningarna finns registrerade i kommunens datasystem *Sofia Omfale*. Vi vill betona att båda uppsatsförfattarna har skrivit under kommunens sekretessavtal som en åtgärd för att säkra individens integritet. Utredningarna i undersökningen är från november 2010 till november 2011. Biståndstagarna i undersökningen är mellan 57-98 år och medelåldern är 81 år. En handläggare har varit oss behjälplig att ta fram undersökningsmaterialet. Handläggaren avidentifierade materialet, dvs. tog bort information som kunde vara identifierande för den enskilda individen. Den enda personinformation som fanns kvar då materialet blev tillgängligt för oss var biståndstagarens kön och födelseår. Eftersom det inte ingår i studiens syfte att jämföra olika handläggares utredningar har även handläggaren avidentifierats i undersökningsmaterialet. I undersökningen har biståndstagarna en passiv roll vilket innebär att det inte är individen i sig vi är intresserad av att undersöka utan syftet med studien är att undersöka hur myndigheten tolkar individers behov.

2.2 Kvalitativ metod och textanalys

De skriftliga utredningarna som utgör uppsatsens data material har analyserats som texter. För att förstå en textanalys behöver man först och främst få kunskap om hur en text kan betraktas och relateras på olika sätt till människor och grupper. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud (2007) tar upp det konkreta tillvägagångssättet för hur man använder textanalys som metod. Bergström och Boréus (2005) förklarar textens betydelse, hur texten

speglar både omedvetna och medvetna föreställningar som textens framställare har samt hur vår förförståelse påverkar vår tolkning av texten.

Bergström och Boréus lyfter fram att texter är nödvändiga studieobjekt inom samhällsvetenskapen, men att texten inte anses vara det enda som bör studeras. Textanalys är därmed ett val bland många möjliga för samhällsvetenskapliga undersökningar. För att använda textanalysen bör man först och främst skapa sig en grundförståelse för analysmetoden. I analysmetoden finns ett bestämt sätt att betrakta texter (ibid s. 16ff). Innebörden av en text måste tolkas, den måste avvinnas mening och betydelse för den som tolkar texten. Det är flera väsentliga aspekter man bör ta i beaktning i tolkningen: vilket sociala sammanhanget texten producerades (inklusive den diskurs texten tillhör), vem som är mottagare (en individ eller en grupp) och uttolkare (t.ex. en forskare eller student). Vi närmar oss aldrig en text förbehållslöst då förförståelse ständigt finns närvarande. En individs personliga erfarenhet, uppfattning av världen, människor och samhället, hennes utbildning, kunskap om textgenren och språk påverkar tolkningen av texten. Det är vidare viktigt att vara medveten om sin förförståelse och att vi aldrig möter en text helt tomhänta. Utan en viss förförståelse är tolkningen omöjlig (ibid s. 24ff).

Esaiasson m fl. (2007) preciserar textanalysen som kvantitativ och kvalitativ. Den kvantitativa textanalysen undersöker hur ofta något förekommer i en text medan den kvalitativa textanalysen går ut på att noggrant läsa både delar och helhet av en text för att få fram det väsentliga innehållet. Esaiasson m.fl. menar att vissa delar av en text är viktigare än andra och att alla delar tillsammans bildar en helhet varför det är viktigt att läsa texten flera gånger både snabbt och överskådligt samt långsamt och eftertänksamt. Det är viktigt att läsa texten aktivt, att ställa frågor till texten och se efter om texten eller uttolkaren kan besvara dessa frågor (ibid s. 37).

I denna studie har vi använt oss av en kvalitativ textanalys. Nedan följer en beskrivning över hur en textanalys går till. En textanalys börjar alltid med en övergripande frågeställning vilken forskarna har för avsikt att lösa. Studiens frågeställningar (se kap. 1.1) är analysens övergripande forskningsproblem. Därefter är det viktigt att ställa ett antal preciserade frågor till textmaterialet som ska kunna besvara den övergripande frågeställningen. Dessa frågor utgör byggstenarna för undersökningens analysredskap (ibid s. 243f). Nästa viktiga beslut är hur forskaren ska förhålla sig till de tänkbara svaren som frågorna ger. Vi har valt att anta ett öppet förhållningssätt vilket innebär att svaren på frågorna avgörs av vad som hittas i materialet. Undersökningen styrs av innehållet i texterna (ibid s. 244ff). Ett ofrånkomligt faktum är att det alltid ligger en mänsklig aktör bakom den producerade texten och det är

viktigt att ha detta i åtanke när man genomför en studie. I en utredning har handläggaren makten över den producerade texten i den bemärkelsen att han eller hon skriver och ansvarar för det som står i utredningen. En utredning ger däremot plats åt fler aktörer än handläggaren som t ex. biståndstagaren, anhöriga, landstingspersonal och primärvårdspersonal. Alla dessa aktörer har olika sätt att angripa ”talet om biståndstagaren” och det är därför viktigt att veta vem som säger vad i en utredning. En annan viktig aspekt i detta sammanhang är att handläggaren tolkar aktörers beskrivningar av behov och situation. Detta då handläggaren dokumenterar samtliga aktörers beskrivningar i utredningen (Esaiasson m fl. 2007 s. 247f). Vi som gör denna studie gör i vår tur en tolkning av handläggarens tolkning.

I själva tolkningsarbetet har Esaiasson m.fl. (ibid s. 249ff) identifierat fyra faktorer som påverkar analysarbetet. Den första faktorn rör frågans karaktär, om budskapet i texten som antingen finns manifest eller latent. Forskaren behöver ta ställning till om och vilka budskap i texten som går att utläsa tämligen omedelbart och om och vilka budskap som återfinns under ytan och följaktligen inte kan utläsas direkt. Den andra faktorn handlar om tankens klarhet och författarna syftar till att den som producerar texten inte alltid är intresserad av att uttrycka sig otvetydigt. Detta skulle kunna tolkas som att den som producerar texten har en tanke med sin text som inte alltid kommer fram. Textproducenten besitter en uppfattning och inställning till det aktuella ämnet som kan påverka hur materialet framställs och även huruvida han eller hon är medveten om detta och reflekterar över det påverkar också tolkningen och analysen av texten. Den tredje faktorn kännetecknas av olika tolkningsperspektiv, vad texten betyder för mig som forskare och uttolkare i min egen tid, vad texten betyder för avsändaren samt vad texten betyder för en mer eller mindre specificerad grupp av mottagare. Vi har valt att tolka materialet utifrån ett forskarperspektiv. Vad har våra teoretiska utgångspunkter och vår tidigare forskning att säga om det som har identifierats i undersökningsmaterialet? Den fjärde faktorn handlar om avståndet mellan texten och dess uttolkare. Det handlar om hur bekant forskaren är med den miljö där texten producerats och har följaktligen att göra med forskarens förförståelse.

Vår förförståelse grundar sig på vår erfarenhet av såväl utredningsarbete som arbete med människor i behov av hjälp. Vi har båda erfarenhet av utredningsarbete, den ena lite mer än den andra, vilket gör att vi förstår språket i utredningar samt avsikten med vissa formuleringar eller fokus och därmed inte reflekterar och kritiskt granskar det som står skrivet. Däremot kompletterar vi varandra då vi har olika mycket erfarenhet av utredningsarbete. Vi är medvetna om att vår förförståelse har påverkat hur vi tolkat texterna.

Det man bör ta i beaktning när man gör en kvalitativ textanalys är textens genre då varje genre har sina egna regler för hur man brukar uttrycka sig. Vår studie genre är utredningar och beslut gjord av en myndighet, detta är en myndighetsutövning och följer en lagstadgad förordning (SoL, FL) som beskriver hur en utredning ska gå till.

2.3 Databearbetning och analys

Sammanlagt omfattar de utredningar som vi har granskat 57 sidor. Vi har läst igenom samtliga utredningar. Utifrån den tidigare beskrivna textanalysen ställde vi följande mer preciserade frågor till textmaterialet:

1. Vem aktualiserar behovet av hjälp?
2. Vad ansöker biståndstagaren om för hjälp?
3. Vad är orsaken till att biståndstagaren ansöker om hjälp?
4. Hur beskrivs biståndstagarens behov?
5. Framkommer specifika önskemål i utredningarna?
6. Hur beskrivs den sociala bilden samt det sociala nätverket hos biståndstagaren?
7. Vad är målsättningen med den beviljade insatsen?
8. Är biståndstagaren ensamboende eller sammanboende?

Därefter gjorde vi en sammanställning av ”svaren” på dessa frågor. I arbetet med detta fann vi ytterligare mönster som var relevanta och viktiga i sammanhanget. Utifrån ovanstående frågeställningar växte teman fram som möjliggör fortsatt bearbetning och analys utifrån givna teorier.

De teman vi identifierat är:

- Orsaker till ansökan om bistånd
- Den beviljade hjälpens målsättning
- Beskrivning av kvinnor och män
- Biståndstagarens önskemål

Utredningarna har sedan granskats ytterligare en gång utifrån ovanstående teman. Vissa av de tidigare identifierade mönstren var efter granskningen inte lika tydliga som vid den första analysen medan andra mönster hade växt sig starkare. Exempelvis identifierade vi vid den första granskningen att män tenderade få sina önskemål beskrivna i större utsträckning i utredningarna än kvinnor. Vid den andra granskningen upplevde vi inte detta mönster lika

tydligt. Olikheter var gällande hur män och kvinnor blev beskrivna växte sig till ett starkare mönster den andra gången vi läste materialet.

2.4 Validitet och reliabilitet

Reliabilitet och validitet är två viktiga begrepp att undersöka för att få en bild av kvaliteten i en undersökning. Det råder delade meningar om hur pass relevanta dessa begrepp är för kvalitativa undersökningar då begreppen betraktas vara mer inriktad till den kvantitativa forskningen, då de i grunden handlar om hur pass tillfredsställande och noggranna mätningarna är. Vissa forskare har försökt tillämpa reliabilitet och validitet på den kvalitativa forskningens praxis (Bryman 2001 s. 257), medan andra forskare anser att grunden i dessa begrepp är oanvändbara eller olämpliga för den kvalitativa forskningen. Lincoln & Cuba (ibid) med flera menar att det behövs alternativa termer. Andra forskare anser att begreppen inom den kvalitativa forskningen behövs anpassas. Det innebär inte att man ska ändra begreppens betydelse, utan att man lägger mindre vikt vid frågor som rör mätning (ibid s. 45, 257).

Validitet rör frågan huruvida ett mått verkligen mäter vad det är avsett att mäta. Enligt Bryman har Mason utvecklat och anpassat den tidigare definitionen av validitet till kvalitativa studier: ” Validitet handlar således om huruvida man observerar, identifierar eller mäter det man säger sig göra” (ibid s. 257).

Reliabiliteten visar måttens och mätningarnas pålitlighet och tillförlitligheten. Till exempel ska resultaten bli desamma om undersökningen genomförs på nytt förutsatt att inte slumpen eller andra tillfälliga betingelser har påverkat resultatet. Den kvantitativa forskaren vill veta om dennes mått är stabilt eller inte. Validiteten förutsätter reliabiliteten. Vilket innebär att om en undersöknings mätning inte är reliabel kan den inte heller vara valid (ibid s. 43, 90). Reliabiliteten i denna studie är viktig. Genom att förklara tillvägagångssättet för denna undersökning ökar tillförlitligheten. Det vill säga att vi beskriver hur vi har valt att analysera datamaterialet. Tolkningar är alltid subjektiva och kontextberoende och uttolkarens förförståelse kan skapa begränsningar i analysarbetet. Styrkan i vårt tillvägagångssätt är däremot att vi läst samma material och att vi gemensamt har bearbetat och analyserat materialet. Validiteten i studien tillfredsställs genom att vi besvarar de preciserade frågorna som ställts till texten vi analyserar. Dessa frågor är rimliga i förhållande till studiens syfte.

2.5 Etiska principer

Det är viktigt att tillämpa de forskningsetiska principerna som gäller för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet). Detta för att samhällets medborgare har rätt att få sin integritet skyddad från obehörig insyn. Vi gör denna studie på uppdrag av Gävle kommun som har tagit ut vårt undersökningsmaterial med hänsyn till dessa principer. Principerna indelas i fyra huvudkrav, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet innebär att forskarna ska informera undersökningsdeltagarna om forskningens syfte. I studier där undersökningsdeltagarna inte medverkar aktivt då forskarna använder sig av redan existerande myndighetsregister gör myndigheten bedömningen om undersökningsdeltagarna ska informeras eller inte (ibid s.8). Underlaget till vår studie är hämtat från ett redan existerande myndighetsregister och utredningarna är helt avidentifierade och myndigheten har tillsammans med oss gjort bedömningen att undersökningsdeltagarna inte behöver informeras. Samtyckeskravet betonar att deltagare i undersökningen har rätt att själva bestämma över sin medverkan. När uppgifter tas från redan existerande myndighetsregister och bedömningen gjorts att information inte ska lämnas till deltagarna behöver inte samtycke efterfrågas (ibid s.9). Konfidentialitetskravet innebär att alla uppgifter om undersökningsdeltagarna förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. Vi har undertecknat Gävle kommuns sekretessavtal vilket förbinder oss att inte föra information om undersökningsdeltagarna vidare. När vi undersökte vårt datamaterial befann vi oss på enheten där materialet hämtats. Materialet förvarades på enheten och efter att undersökningen slutförts kommer allt material att förstöras. Undersökningsmaterialet har avidentifierats av en handläggare på enheten. Vi har även beaktat principerna i den konkreta texten då vi i resultatdelen anonymiserat delar av utredningarna som skulle kunna vara identifierande för biståndstagaren, t.ex. antal barn, barnens kön, stadsdel, specifik sjukdom med mera. Nyttjandekravet lyfter fram att uppgifterna om undersökningsdeltagarna endast får användas för forskningsändamål. Detta krav uppfylls genom att datamaterialet förstörs efter uppsatsens slutförande.

3. Bakgrund

I detta kapitel redogörs de centrala begrepp i studien. Därefter beskrivs jämställdhetspolitik och relevant lagstiftning som styr arbetet för sociala myndigheter. Slutligen redovisas handlägningsprocessen samt en sammanfattning av tidigare forskning på området äldreomsorg och jämställdhet.

3.1 Jämställdhet och jämlikhet

Studiens övergripande tema är jämställdhet varför det är nödvändigt att redogöra för detta begrepp. Begreppet jämlikhet förväxlas ofta med jämställdhet. Även begreppet genus förekommer i de sammanhang där jämställdhet diskuteras och detta tar vi upp närmare i teoriavsnittet.

Jämställdhet innebär samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter för män och kvinnor. Begreppet jämställdhet etablerades i början av 1970-talet i samband med att man började diskutera lagstiftning mot könsdiskriminering (Nationalencyklopedin). 1979 fick Sverige sin första jämställdhetslag (1991:433) som 2009 ersattes av Diskrimineringslagen (2008:567).

Eva Mark definierar jämställdhet som ett demokratiskt arbete för att stärka mänskliga värden och jämlika förhållanden för alla människor (Mark 2007 s. 7, 64). Ann-Katrine Roth lyfter fram att jämställdhet är begränsat till kön och frågor mellan män och kvinnor (Roth 2002 s. 10). Såväl Mark som Roth menar att jämställdhet och jämlikhet ofta förväxlas med varandra. Jämlikhet är kopplat till mänskliga rättigheter och demokrati. Jämlikhet har med alla människors lika värde att göra oavsett kön, etnicitet, religion och social tillhörighet. (Roth s. 9f, Mark s. 13).

Mark menar att begreppet jämlikhet förknippas med att män och kvinnor måste vara lika i grunden för att jämlikhet ska vara möjlig. Jämlikhet syftar till att män och kvinnor betraktas som lika och att de därför ska ha samma rättigheter och skyldigheter. Jämställdhetsarbete utgår från att män och kvinnor är fundamentalt olika men att de ändå kan kräva att de ska ha lika värde och rätt. Jämställdhet syftar till att män och kvinnor betraktas som olika men att de har samma värde och därför ska ha samma rättigheter och skyldigheter (Mark s. 73).

3.1.1 Jämställdhetspolitik

Jämställdhetspolitiken har som syfte att ge män och kvinnor lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter i samhället (Mark s. 14). Regeringen har kompletterat det övergripande syftet med fyra delmål, jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämn

fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet samt att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. För att uppnå dessa mål har en strategi upprättats, jämställdhetsintegrering, som förekommer på nationell, regional och lokal nivå (Regeringens skrivelse 2011/12:3 s. 1). En omfattande satsning på jämställdheten genomförs idag med syfte att utveckla och förstärka jämställdheten. Regeringen har bidragit med pengar för att förstärka arbetet med jämställdhetsintegrering i den offentliga sektorn (ibid s. 11). Sveriges kommuner och landsting (SKL) har med hjälp av regeringen genomfört programmet Hållbar Jämställdhet (HÅJ) som har syftet att kvalitetssäkra jämställdhetsperspektivet i verksamheter inom kommun och landsting (ibid).

Jämställdhetslagen har som tidigare nämnts, blivit ersatt av *Diskrimineringslagen*. I *Diskrimineringslagen* (13§ 2008:567) framgår det att arbetsgivare med fler än 25 arbetstagare måste upprätta en jämställdhetsplan. Gävle kommuns interna jämställdhets- och likabehandlingsarbete ska främja allas lika rätt i frågor som berör arbete, anställnings- och andra arbetsvillkor samt utveckling i arbetet. Gävle Kommun har flera styrdokument som utgör grunden för jämställdhets- och likabehandlingsarbete i kommunen. Kommunens jämställdhets- och likabehandlingsplan beskriver de interna mål och åtgärder kommunen gör. Planen beskriver arbetet utifrån två perspektiv, medborgar- och brukar-/kundperspektivet samt arbetsgivar-/medarbetarperspektivet. I det första perspektivet lyfts kommuninvånarnas uppfattning om Gävle kommun upp i könsuppdelad statistik och i det senare redovisas medarbetarnas uppfattning om sin arbetsgivare (Gävle Kommun 2011a). Denna plan hanterar alltså inte hur män och kvinnor behandlas i mötet med kommunen och inte heller hur man borde arbeta för att uppnå en jämställd kommun.

3.2 Tidigare forskning

Socialtjänstens värderingar påverkar vilka insatser män och kvinnor får och vilka behov de har (Socialstyrelsen 2004). Utifrån hur män och kvinnor bedöms av socialtjänsten ges de olika förutsättningar för erhållandet av insatser. Äldre kvinnor anses vara mer beroende av hjälp från kommunen då de lever längre och därmed blir ensamboende (ibid). Män får i större utsträckning hjälp av sin partner då kvinnor förväntas ta ett större ansvar för omsorg av sin partner (Sand 2004 s. 293f). När vi har sökt efter vetenskaplig forskning om äldre, genus och jämställdhet har vi funnit en omfattande mängd artiklar som belyser anhörigvård, ålderdom och kön i förhållande till sjukdomar (se t.ex. Salander & Hamberg 2005, Upmark m fl. 2007) samt våld mot äldre (se t.ex. Brandl 2007, Carney 2011, Brozowski & Hall 2010). De artiklar

vi har valt belyser anhängvårdsperspektivet (Sand 2004, Larsson & Thorslund 2002) där det framkommer att män får mer anhängvård och att kvinnor har svårare att få hjälp i hemmet. Vi presenterar även forskning om jämställdhet ur ett myndighetsperspektiv. Den forskning som används i studien visar att kommuner inte verkar arbeta strategiskt med jämställdhetsarbete gentemot sina brukare (Länsstyrelserna 2008). Det verkar som att kommuner gör skillnad på män och kvinnor i biståndsutredningar (Botkyrka kommun 2010ab).

3.2.1 Socialstyrelsens arbete med jämställdhet

Socialstyrelsen fick i juni 2002 i uppdrag av Regeringen att kartlägga och analysera jämställdhetsarbetet inom socialtjänsten samt vid behov lämna förslag till åtgärder. Detta sammanfattats i rapporten *Jämställd socialtjänst? Ett könsperspektiv på socialtjänsten*. Detta var första gången socialtjänstens verksamhet granskades ur ett jämställdhetsperspektiv. Enligt rapporten har den forskning som tidigare bedrivits ur ett könsperspektiv främst handlat om kvinnor. Det saknas därmed forskning om män ur ett könsperspektiv på många av socialtjänstens områden. Socialtjänstens värderingar om kön påverkar, enligt rapporten, deras bedömning av mäns och kvinnors behov, synen på anhänga och utformningen av verksamheten. Rapporten lyfter fram att äldre kvinnor är mer utelämnade till och beroende av offentliga insatser, då de ofta lever längre än sina makar och är ensamboende när de behöver hjälp. Kvinnor är beroende av hjälpen men förväntar sig att den ska se annorlunda ut och är därför oftare missnöjda med hjälpen de erhåller. Att män är mer nöjda med den offentliga hjälpen kan bero på att insatserna, enligt Socialstyrelsen, sker på områden som t.ex. hushållsarbete där män varit mer passiva än kvinnor och därför inte har kunskap eller erfarenhet av det. Kvinnor har även en mer begränsad ekonomi än män, vilket leder till att kvinnor i mindre utsträckning än män har möjlighet att köpa privata tjänster. Möjligheten för äldre män att ha någon att dela sina manliga intressen är små då hemtjänstpersonalen i stor utsträckning är kvinnor (Socialstyrelsen 2004a s. 9ff).

Socialstyrelsen (2005) har i skriften *Jämställd socialtjänst? Brukare i fokus. Könsperspektiv på socialtjänsten, sammanfattning och slutsatser* gjort en sammanfattning av resultatet av den ovan nämnda rapporten och inriktar sig till beslutsfattare och personalen inom socialtjänsten.

Som ett resultat av rapporten har Socialstyrelsen (2004b) tagit fram ett meddelandeblad *Ett första steg mot en jämställd socialtjänst*. Syftet är att underlätta och stödja socialtjänsten i deras arbete med jämställdhet.

I Socialstyrelsens rapport *Mot en mer jämställd sjukvård och socialtjänst* framkommer att det har blivit allt vanligare att kommunerna uppmärksammar jämställdhetsperspektivet. I över hälften av de undersökta kommunerna är intresset riktat mot personalen inom socialtjänstens verksamhet och i hälften av kommunerna har man under 2004-2007 genomfört åtgärder för att uppmärksamma jämställdheten mellan män och kvinnor som brukare. De vanligaste åtgärderna som vidtagits är att utbilda personalen i jämställdhetsfrågor, inrätta en policy och riktlinjer för jämställdhetsarbetet samt att kunna få råd och stöd av en person som är insatt i jämställdhetsfrågor. Det framgår att fler kommuner än tidigare uppmärksammat jämställdhet. Kommunerna vill få fler män att arbeta inom äldreomsorgen och socialtjänsten då det i dagsläget är ett kvinnodominerat yrke. I rapporten framgår även att i alla åldersgrupper känner kvinnor mer ångest, rädsla och oro. Det tycks även finnas skillnader i hur män och kvinnor blir bemötta inom vården, likaså framgår det att män och kvinnor har olika sätt att uttrycka sig och önskar att bli bemötta på olika sätt. Det framgår även att fler äldre bor kvar hemma och att det finns färre platser på särskilt boende vilket bidrar till att anhöriga, främst döttrarna blir tvungna att utföra mer insatser för deras föräldrar (Socialstyrelsen 2008 s.9f, 73).

Socialstyrelsen har vidare publicerat ett flertal rapporter, föreskrifter och allmänna råd i Socialstyrelsens författningssamling SOSFS om jämställdhetsarbete som behandlar hälso- och sjukvården (se t.ex. Socialstyrelsen 2004, 2006, SOSFS 2006:11, 2005:12). Dessa skrifter sammanfaller inte med syftet för vår uppsats varför vi väljer att inte redogöra för dem

3.2.2 Äldreomsorg som utförs av anhöriga

Ann-Britt M Sand (2004) diskuterar i en artikel att det har blivit allt svårare att få offentlig äldreomsorg och därmed har anhörigas insatser och ansvar ökat. Det anses vara svårare att få hemhjälp om den hjälpbehövande är en man och har en hustru i hemmet. Även ensamboende, framför allt kvinnor, får inte hemhjälp eller mindre hemhjälp om de har en dotter som bor i närheten. Det finns också en skillnad på vilka förväntningar som ställs på kvinnliga respektive manliga anhöriga och vilket ansvar de förväntas ta. När en kvinna har en hjälpbehövande man och hon fortsätter att utföra det hushållsarbete som hon alltid gjort, ser hon inte detta som äldreomsorg. Om en man tar hand om sin hjälpbehövande fru och utför det hushållsarbete hon

gjort tidigare, ser han det som äldreomsorg. Enligt Sand kan detta vara en anledning till varför män som ger anhörigvård får hjälp från hemtjänsten medan kvinnor i samma situation har svårare att få det (Sand s. 293ff).

Larsson och Thorslund (2002) diskuterar i en artikel att när kvinnor behöver hjälp vänder de sig till den offentliga äldreomsorgen och män vänder sig i högre utsträckning till sina anhöriga. Författarna betonar att Sverige är en välfärdsstat där den offentliga äldreomsorgen är väl utvecklad (ibid s. 310ff). Författarna menar att omsorg från anhöriga kommer att finnas oavsett hur utvecklat ett samhälles välfärdssystem är. Den offentliga äldreomsorgen kommer inte att kunna ersätta den omsorg som anhöriga ger. Författarna menar att detta beror på, att genom att bo tillsammans med någon ökar möjligheterna att bo hemma längre då partnern hjälper till hemma på ett sätt som inte är möjligt när man bor ensam (ibid s. 330f)

3.2.3 Länsstyrelserna – jämställdhetsintegrering ur ett brukarperspektiv inom äldreomsorgen

Länsstyrelserna (2008) har i flera år fått i uppdrag av regeringen att redovisa hur kommunernas arbete med jämställdhetsintegrering fungerar inom socialtjänsten. Detta uppdrag har utförts genom en nationell tillsyn och vidare en verksamhetstillsyn i sju län under 2007. Syftet med tillsynen har varit att se hur långt kommunerna har kommit med jämställdhetsintegrering ur ett brukarperspektiv inom äldreomsorgen.

Den nationella tillsynen bestod av att länsstyrelserna skickade ut en enkät till samtliga ansvariga nämndordföranden och förvaltningschefer i Sveriges kommuner. Resultatet av denna tillsyn är att nästan inga kommuner arbetat strategiskt med jämställdhetsintegrering ur ett brukarperspektiv. Det saknas mål och riktlinjer i kommunerna. Vidare genomfördes hösten 2007 en verksamhetstillsyn i form av intervjuer med chefer, personal och brukare i sju län. Verksamhetstillsynen gav samma resultat som den nationella tillsynen, att det saknas mål och riktlinjer, utbildningsinsatser och analyser ur ett könsperspektiv. Slutsatsen som dras i denna rapport är att äldreomsorgen behöver mer kunskap om jämställdhet ur ett brukarperspektiv.

3.2.4 Hemtjänsten i Botkyrka kommun. En gender budget-analys

Botkyrka Kommun (2010a) har gjort en fördjupningsanalys av jämställdhetsintegrering med stöd från Sveriges Kommuner och Landstings program för Hållbar Jämställdhet (HÅJ).

Syftet har varit att studien ska fungera som underlag för kommunens verksamhetsutveckling och budgetarbete. En gender budget-analys är en strategi för att synliggöra hur offentliga verksamheter når ut till män och kvinnor, pojkar och flickor och hur dessa verksamheter bemöter mäns och kvinnors behov och om detta stödjer utvecklingen mot ett jämställt samhälle.

Botkyrka Kommun har studerat 28 slumpmässigt utvalda personakter från lika många män och kvinnor med ärendetypen hemtjänst. Informationen från akterna gav kommunen en bild av vilken typ av insatser män och kvinnor erhöll samt i vilken omfattning. Man undersökte även individernas villkor och förutsättningar genom att kartlägga ålder, etnicitet, bostadstyp, samman- eller ensamboende, socialt nätverk samt graden av ohälsa.

Ett resultat som kommer fram av undersökningen är att kvinnor får mer personlig omsorg och män får mer service. Personlig omsorg innefattar, i Botkyrka kommun, hjälp med personlig hygien, toalettbesök, på- och avklädning, dusch, tillsyn och promenad. Serviceinsatserna innefattar hjälp med frukost, bäddning och disk, måltid, uppdukning, sophantering, tvätt, ledsagning, inköp, städning, damning och fönsterputs. Att kvinnor får mer personlig omsorg och män får mer service hör ihop med att kvinnor har sämre hälsa än män. I rapporten framkommer även att män som är sammanboende med en kvinna antas få service utförd av den han bor med, detta antagande förekommer inte lika ofta hos kvinnor som är sammanboende med en man. Ensamboende män får mer service beviljat än kvinnor som är ensamboende. Studien visar att män får mer hjälp av sina barn än vad kvinnor får. I rapporten reflekteras det faktum att trots att kvinnor generellt har sämre hälsa så har de beviljats mindre service. Kommunen anser att ensamboende kvinnor borde ha mer service än män, dock görs ingen vidare analys av detta i rapporten.

3.2.5 Jämställdhetssäkring av biståndsbedömningen inom vård och omsorg – projektrapport

Botkyrka Kommun (2010b) har även, med stöd av programmet för Hållbar Jämställdhet, drivit ett projekt med syfte att jämställdhetssäkra biståndsbedömningen där män och kvinnor ska få ett rättssäkert bemötande samt insatser på lika villkor. Detta har gjorts i fyra stadier, en förstudie i form av ärendegranskning, utbildning för samtliga biståndsbedömare, granskning av varandras utredningar, samt utvärdering.

I förstudien gjordes en granskning av externa konsulter som granskade ett 40-tal utredningar för att få en bild av bedömningarnas innehåll samt skapa ett underlag för

utbildningen. Utbildningen genomfördes med syfte att ge handläggarna en grund för att granska bedömningar ur ett jämställdhetsperspektiv. Handläggarna fick möjlighet att granska hundra utredningar utifrån två principer, det symboliska språket och utredningarnas omfattning. Flera könsmonster identifierades i utredningarna, dock har kommunen inte undersökt orsakerna till dem. Bland annat urskiljdes att kvinnor själva söker hjälp medan män inte gör det. Det är oftast döttrar som tar initiativ åt sina föräldrar att söka hjälp. Mäns utredningar är ofta mer omfattande än kvinnors i den bemärkelsen att det står mer skrivet i mäns utredningar, framförallt beskrivs mäns sociala situation i större omfattning än kvinnors. I utredningar är kvinnors psykiska hälsa mer framträdande och för män är det mer fokus på deras fysiska hälsa.

I en utvärdering redovisas resultaten av projektet. Det visar att handläggarna ifrågasätter hur pass rättssäkert resurser fördelas och nyttjas inom kommunen. Handläggarna har börjat reflektera över sitt beteende ur ett könsperspektiv, de har blivit mer medvetna om hur de använder sitt språk i såväl tal som skrift. Kommunen vill i utvecklingsarbetet undersöka orsakerna till de identifierade könsmonstren.

Sammanfattningsvis påvisar den tidigare forskningen att allt fler kommuner än tidigare uppmärksammat jämställdhetsfrågor. Den största satsningen för jämställdhetsarbetet har riktats mot personal inom kommuner och landsting. Det framgår att det behövs mer kunskap om jämställdhet ur ett brukarperspektiv. Forskningen visar att det tycks finnas skillnader vad gäller mäns och kvinnors behov av äldreomsorg. Vidare diskuterar flera artiklar och rapporter att anhöriga, främst döttrar får ta ett allt större ansvar för sina föräldrar. Programmet för Hållbar Jämställdhet har möjliggjort för kommuner och landsting att avsätta resurser för ett aktivt jämställdhetsarbete.

3.3 Socialtjänsten och äldreomsorgen

Kommunernas arbete med äldre, äldreomsorg, styrs av politik och regleras av Socialtjänstlagen (2001:453). Vem som får stöd och hjälp av kommunen handläggs av kommunens biståndshandläggare. Det är viktigt att beskriva lagstiftningen som styr arbetet samt hur handläggningsprocessen går till för att skapa förståelse för hur det i praktiken fungerar när en individ får stöd och hjälp från kommunen. Vår studie omfattar Gävle kommun varför vi även redogör för hur de arbetar med lagstiftning och handläggning.

Kommunens socialtjänst och biståndshandläggarens arbete regleras genom lag, främst genom *Socialtjänstlagen* (SoL), *Förvaltningslagen* (FL) samt *Kommunallagen*. *Förvaltningslagen* innehåller regler för hur kommuner ska handlägga ärenden och sköta kontakter med allmänheten. Syftet med lagen är att upprätthålla den enskildes rättsäkerhet i kontakt med myndigheter (Socialstyrelsen 2006 s. 35). *Kommunallagen* reglerar hur kommuner och landsting ska arbeta. Lagen anger bland annat vilka befogenheter myndigheterna har, hur styret ska vara uppdelat samt vilka arbetsuppgifter de har (Kommunallagen 1991:900). *Socialtjänstlagen* är en ramlag som innehåller allmänt vedertagna principer och övergripande mål och riktlinjer för socialtjänstens verksamheter (Dunér & Nordström 2005 s. 35). I lagens första kapitel, första paragrafen anges de grundläggande värderingarna för socialtjänsten, denna kallas också lagens portalparagraf (Socialstyrelsen 2006 s.21).

SoL 1 kap. 1§ Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten ska bygga på respekt för människors självbestämmande och integritet. Att ta emot hjälp utifrån socialtjänstlagen är frivilligt, undantag görs i tvångslagarna, lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (Clevesköld, Lundgren & Thunved 2008 s. 345). Det framgår i 2 kap. SoL att kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och hjälp de behöver. Vidare anges i 4 kap. 1§ SoL att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt, har rätt till bistånd av kommunen för sin försörjning eller för sin livsföring i övrigt. Biståndet ska tillförsäkra den enskilda en skälig levnadsnivå och stärka hans eller hennes möjlighet att leva ett självständigt liv (ibid s. 345ff).

I 5 kap. 4-8 §§ SoL framgår de grundläggande principerna om kommunens insatser för äldre. Enligt SoL 5 kap. 4 § ska kommunen verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden (Clevesköld m fl. 2008 s. 349f). I 11 kap. 1 § SoL ska kommunen utan dröjsmål inleda en utredning av vad som genom en ansökan eller anmälan kommit till kommunens kännedom (ibid s. 359).

Dunér och Nordström (2005) lyfter fram att Sveriges äldre- och handikappomsorg regleras på nationell nivå men ansvaret för utformningen och genomförande ligger hos kommunerna. Kommunens omsorg är ingen generell rättighet för de äldre utan stöd och hjälp ska beviljas först efter en individuell behovsbedömning. Äldreomsorgen träder in då en individ inte klarar av vardagen självständigt. Det bistånd som vanligtvis söks är stöd i vardagen, plats på särskilt boende, hjälp till sysselsättning och rehabilitering (ibid s. 7f).

3.3.1 Handlägningsprocessen – från ansökan till beslut

Lagstiftningen för hur handläggning ska gå till återfinns i 11 kap. SoL och regleras i Förvaltningslagen. Biståndshandläggarna delegeras beslutanderätt av kommunens styrande politiker (Dunér & Nordström 2005 s. 35).

Biståndshandläggaren ska sträva efter att underlätta för den enskilde att ha med myndigheten att göra vilket innebär att handläggaren ska uttrycka sig lättbegripligt och möjliggöra muntlig handläggning i ett ärende. Ärenden ska handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten förbises. Biståndshandläggaren har en skyldighet att utan dröjsmål inleda en utredning kring anmälan eller ansökan som kan föranleda till någon åtgärd. Handläggningen ska dokumenteras och det ska framgå vilka beslut som fattas, vilka åtgärder som vidtagits samt faktiska omständigheter och händelser som är av betydelse för ärendet. Dokumentation ska ske med respekt för den enskildes integritet, genom att undvika värdeladdade ord och utesluta ovidkommande uppgifter (ibid s. 36f).

Det går att ansöka om eller anmäla behov av stöd och hjälp. När individen påtalar behovet av hjälp betraktas det som en ansökan. En anmälan sker när någon annan än individen kontaktar handläggaren för att påtala behovet av stöd och hjälp (ibid s. 75f). Det är handläggarens uppgift att ta reda på hur individen beskriver och uppfattar sitt behov för att kunna starta en utredning, oftast sker detta med ett telefonsamtal och efterföljande hembesök. För att kunna starta en utredning måste handläggaren få en muntlig eller skriftlig ansökan om hjälp från den enskilde. I undantagsfall kan även anhörig vara den enskilde behjälplig att ansöka om stöd och hjälp.

Behovsbedömningen sker genom ett möte mellan biståndshandläggaren och individen, antingen genom hembesök eller på en plats där personen tillfälligt vistas.

Biståndshandläggaren kan ha haft möjlighet att bilda sig en uppfattning om individen innan de träffas genom information från individen själv eller om någon gjort en anmälan om behov. Handläggaren inhämtar ofta information från andra än individen själv, till exempel anhöriga eller primärvård, för att skapa en bred bild av individens behov. Underlaget för beslut är bedömningen av individens behov och resurser. Upplevelser och intryck av individen vägs in som t.ex. dennes bostad och omgivande resurser (Dunér & Nordström 2005 s. 79f).

Behovsbedömningen grundar sig även på de lagar och föreskrifter som finns. Utifrån den information som biståndshandläggaren inhämtat och dokumenterat till en utredning får den enskildes ansökan ett bifall eller avslag. Ett bifall innebär att individen erhåller det bistånd han eller hon ansökt om, i form av stöd och hjälp i hemmet, trygghetslarm, dagverksamhet, korttidsvistelse, växelboende eller särskilt boende. Ett avslag innebär att individen inte erhåller det han eller hon ansökt om. Beslutet meddelas till individen direkt vid hembesöket och/eller senare per telefon eller post. Om handläggaren gjort ett avslag på en ansökan har individen alltid rätt att överklaga enligt 16 kap. 3§ SoL.

3.3.2 Omvårdnad Gävles kvalitetsdeklaration för biståndsbedömning enligt Socialtjänstlagen

Omvårdnadsnämnden i Gävle Kommun har utformat en kvalitetsdeklaration för att beskriva de grundläggande kvalitetskraven som ska finnas för de olika tjänsterna som Omvårdnadsnämnden ansvarar för. Även vissa begränsningar är angivna för att tydliggöra vad den enskilde inte kan förvänta sig av Omvårdnadsnämnden. Kvalitetsdeklarationen för biståndsbedömning riktar sig till personer över 20 år och beskriver vilka insatser den enskilde kan ha rätt till för att få en fungerande vardag och ett värdigt liv. Deklarationen anger även vilka krav som ställs på handläggaren när det gäller att ge information, bemötande, samverkan och handläggningstid. Deklarationen vänder sig till kommunens egna utförare samt de privata utförare som finns i kommunen (Gävle kommun 2011b).

4. Teoretiska utgångspunkter

I följande avsnitt presenteras den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen. Vi har valt att använda oss av teorier om genus. Genus har fått en framträdande plats inom svensk socialpolitik gällande ökad jämställdhet på arbetsplatser och i hemmet (Barron 2004 s. 28). För att förstå jämställdhet behöver vi förstå genus. Genusperspektivet kan ses som grundläggande för jämställdhetsarbetet då sociala föreställningar om kön *påverkar* oss alla samt *påverkas* av oss alla. Genus är en grundläggande kategori och organiseringsprincip i samhället, vilket t.ex. innebär att vi alla bär på föreställningar om vad som är socialt korrekt beteende för en kvinna respektive en man (Barron 2004, Connell 2009, Hirdman, 2001). Frågan som vi ställer oss är om och hur dessa eventuella föreställningar återspeglas i biståndsutredningar.

När genus diskuteras kan man inte undgå att komma i kontakt med den franska filosofen Simone De Beauvoirs numera klassiska citat ”man föds inte till kvinna, man blir det” (Beauvoir 2002 s.13). Detta välkända och många gånger citerade citat försöker just sätta fingret på att kön är en social konstruktion. Social konstruktion innebär att vi formas utifrån rådande normer i samhället och tillsammans med människorna skapar sociala föreställningar om hur män och kvinnor bör vara och agera. Kvinnor förväntas vara på ett sätt och män på ett annat, det finns en skillnad mellan att vara man och kvinna och denna skillnad särskiljer könen. På samhällsnivå uppfattas dessa skillnader mellan män och kvinnor som något naturligt, i betydelsen att könsskillnaderna många gånger uppfattas som självklara och i den meningen tagna för givna. Såväl män som kvinnor är delaktiga i upprätthållandet av dessa föreställningar (Barron 2004, Connell 2009, Hirdman, 2001).

Genusvetenskap är ett tvärvetenskapligt ämne och är därmed också ett omfattande forskningsområde. I valet av genusteoretiska perspektiv för denna uppsats har vi valt att utgå från tre etablerade genusteoretiker: historikern Yvonne Hirdman samt sociologerna R. W. Connell och Karin Barron. Hirdman ser genus ur ett historiskt perspektiv, hur genus har skapats och hur det upprätthålls genom historien. Connell betraktar genus ur ett samtidsperspektiv. Karin Barron bidrar med kunskap om nutida sociala föreställningar såväl som tidigare sociala föreställningar och hur dessa påverkas av varandra.

Yvonne Hirdman (2001) anses vara en av Nordens mest framstående forskare på genusområdet. Hirdman är professor i samtidshistoria vid Södertörns Högskola, professor i historia vid Stockholms universitet och har även varit professor i kvinnohistoria vid Göteborgs universitet. Hon lyfter bland annat fram att kvinnan genom alla tider har varit

underordnad mannen som om detta är något som är skapat av naturen (Hirdman 2001 s. 77ff). Hon är kritisk till denna kategorisering av kön som något biologiskt givet.

Hirdman refererar i sina texter ofta till R. W. Connell (också känd som Robert William Connell eller Raewyn Connell) som är en australiensk sociolog. Connells teori utgår från att genus är en grundläggande dimension i såväl privatlivet som arbetslivet (Connell 2009 s. 9). Connell framhäver att manlighet och kvinnlighet inte kan reduceras till enbart det biologiska och inte heller enbart till att det är socialt konstruerat. Med det menar Connell att män och kvinnor inte ska betraktas enbart utifrån att deras egenskaper är naturliga och inte heller enbart att de är en social konstruktion. Människan konstruera sig själv samt blir konstruerad som maskulin eller feminin. Han eller hon blir även placerad och placerar sig i en föreställd naturlig ordning (ibid s. 15ff).

Karin Barron är professor i sociologi och är framförallt känd för sin forskning kring genus och funktionshinder. Barron (2004) utgår från att vi idag har kunskap om att män är socialt överordnade kvinnor i de flesta samhällen. Genus används för att analysera sociala relationer mellan män och kvinnor. Att använda sig av genus istället för kön möjliggör att studera relationen mellan män och kvinnor ur ett socialt, kulturellt och historiskt perspektiv utan att ta hänsyn till könets biologiska eller fysiologiska egenskaper (ibid s. 18f, 28).

4.1 Yvonne Hirdman

Hirdman (2001) anser att bakom orden man och kvinna döljer sig prägling, fostran, tvång och underordning. Hirdman påstår att det ständigt behövs nya begrepp för att kunna analysera kvinnors underordning samt att förstå såväl män som kvinnors delaktighet i den. Om begreppen inte förnyas faller begreppen lätt i glömska (ibid s. 12).

Genus finns inte enbart i mannens och kvinnans kropp utan genomsyrar allt; tankar om manligt och kvinnligt, världen omkring oss, politik, arbete och mer vardagliga situationer (ibid s. 16). Genom att betrakta människan från ett historiskt perspektiv har Hirdman funnit att talet om människan går i arv och skapar den normativa förståelsen av män och kvinnor. Framstående filosofer, författare och vetenskapsmän, även kvinnor, har talat om vad en kvinna bör vara, bör göra, kan göra och inte kan göra. Detta har varit både tydligt och underförstått i talet om män och kvinnor. Kvinnan har i alla tider förväntats agera inom angivna gränser, går hon utanför denna gräns betraktas hon vara galen (ibid s. 23ff).

Hirdman presenterar tre formler ur vilka det stereotypa tänkandet kring könet beskrivs, dessa formler är $A - \text{icke } A = \text{grundformeln}$, $A - a = \text{jämförelsens formel}$ samt $A - B = \text{den}$

normativa formeln (Hirdman 2001 s. 26ff). Stora A är alltid mannen, vilket enkelt formulerat betyder att man inte är kvinna, där mannen är normen. (ibid s. 59).

Grundformeln betraktar kvinnan som icke närvarande, hon existerar inte. Denna formel har sin arena under antiken och kännetecknas av att kvinnan är formlös (ibid s. 27f).

Jämförelsens formel karakteriseras av att kvinnan anses vara en ofullgånge man, en inte riktigt färdig man, en defekt man. Denna formel har skapats ur grundformeln och startade i den sena antiken och har fortsatt fram till slutet av 1800-talet. Kvinnan betraktades som en sämre version av mannen, kvinnan jämfördes ständigt med mannen och formades därefter. Under 1800-talet fanns en medveten strävan efter att skapa stereotyper. Genom mängder av vetenskapliga tester och undersökningar av kvinnor ville man hitta belegg för att kvinnan var en sämre version av mannen (ibid s. 28ff).

Den tredje normativa formeln bygger på mannen och kvinnan som motsatser. Kvinnor betraktas som annorlunda män, hon tillskrivs egna egenskaper som män varken har eller önskar ha. Män och kvinnor betraktas som två olika arter och genus skapas av skillnaden mellan dessa arter. Synen på människan bygger på en biologisk världsuppfattning där kvinnan förväntas föda barn och ta hand om dessa. Hon förväntas även behaga männen för att kunna uppfylla denna förväntan. Män tillskrivs inre egenskaper som kvinnor aldrig kan uppnå. Det finns ett centralt fokus på kvinnans kön och hennes förmåga att reproducera. Kvinnan ska hålla sig till sin uppgift, allt som inte innefattar detta ses som ett hot mot reproduktionen. Hon ska inte göra något som kan påverka hennes förmåga att skaffa barn (ibid s. 35ff). Idag har en ny formel trätt fram där man jämför kvinnan med mannen som om kvinnan är en sämre upplaga av mannen samtidigt som hon betraktas som fundamentalt olik honom liksom den normativa formeln (ibid s. 44).

Talet om könet och om kvinnan har skapat en plats för henne som betraktas som naturlig. Synen på kvinnans biologiska egenskaper har bidragit till ett upprätthållande av kvinnans naturliga rum (ibid s. 81f). Talet om könet är kulturellt nedärvt och styrs av en överenskommelse mellan dem där män och kvinnor och har olika förpliktelser, skyldigheter och rättigheter (ibid s. 84).

Hirdman har även myntat begreppet det stereotypa genuskontraktet vilket betyder att det finns stereotypa föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt. Kontraktet bildar en idealtyp för hur män och kvinnor förväntas bete sig utifrån föreställningen att det finns en naturlig ordning där kvinnan är underordnad mannen. I den naturliga ordningen har mannen rollen som försörjare och beskyddare och kvinnan har rollen som barnafödare (ibid s. 77ff).

4.2 R.W. Connell

Connell (2009) ser genus som en samtidig teori, fokus ligger inte på historien eller på framtiden. Genus är här och nu och ska därför betraktas utifrån detta. Genus är något som vi i vardagen tar för givet. När vi möter en person ser vi direkt om det är en man eller en kvinna. Vårt dagliga liv är uppbyggt kring att det finns en skillnad mellan män och kvinnor och vad som förväntas av oss. I de flesta samhällen är kvinnans roll att ta hand om hushållsarbete och barnen. Enligt Connell är kvinnor underrepresenterade i det offentliga rummet och har mindre resurser att röra sig med t.ex. erhåller kvinnor mindre lön för utfört arbete (ibid s. 13ff). Det finns en ojämn fördelning av såväl ekonomisk som politisk makt mellan män och kvinnor där männen är överordnad kvinnorna. Även respekten för människan fördelas ojämnt, mannen ges större respekt i de flesta sammanhang, Connell drar exempel på denna fördelning som roliga historier om dumma blondiner och kvinnliga bilförare till reklam som marknadsför kvinnors kroppar som konsumtionsvaror för män (ibid 16f). Män och kvinnor tillskrivs egenskaper på grund av att de är man eller kvinna. Kvinnor tillskrivs egenskaper som omvårdande, lättpåverkade, pratsamma, känsllosamma, intuitiva och sexuellt lojala. Män antas vara aggressiva, envisa, tystlåtna, rationella, analytiska och promiskuösa (ibid s. 58).

Föreställningen om att mannen är överordnad kvinnan är till fördel för mannen men den gäller inte alla män. Män som avviker från det som anses vara maskulint får betala ett högt pris för sitt avvikande beteende, ofta utsätts de för psykisk och fysisk misshandel och diskriminering. Connell påstår att genom att vi skapar den perfekta mannen och den perfekta kvinnan skapar vi och förmedlar genusskillnader. Att det finns en skillnad mellan män och kvinnor antas vara något naturligt vilket innebär att när någon avviker från förväntningen så väcker det motstånd (ibid s. 13ff).

Kvinnlighet och manlighet ska inte ses som något givet av naturen och inte heller enbart som en social konstruktion. Man föds inte maskulin eller feminin utan det är något man lär sig och utvecklar. Människor konstruerar sig själva som maskulina och feminina och placerar sig eller blir placerade i den föreställda naturliga ordningen. Genusmönster skiljer sig åt mellan kulturer. Genusordningen förefaller oföränderlig, men i verkligheten förändras den i takt med att samhället utvecklas även om det tar tid (ibid s. 15ff).

Connell är kritisk till att genus tenderar att endast fokusera på skillnader mellan män och kvinnor, han vill istället rikta fokus på relationer mellan män och kvinnor. Genus handlar för Connell främst om de sociala relationerna inom vilka individer och grupper agerar (ibid s. 20). Connell menar att vi är alla ansvariga för upprätthållande av den sociala föreställningen

av män och kvinnor: ”Genusrelationer skapas hela tiden i vardagen. Om vi inte skapar dem, existerar de inte” (Connell 2009 s. 76).

4.3 Karin Barron

Barron (2004) identifierar tre huvudpunkter som genusforskningen består av; kön/genus är centralt för förståelsen av alla sociala relationer, institutioner och processer, relationer mellan kön utgör ett problem då de kännetecknas av underordning, brist på jämställdhet, förtryck och motsättningar samt att relationer mellan kön betraktas som sociala konstruktioner (ibid s. 24).

Barron betonar att genus är kopplat till en föreställning om olikheter mellan pojkars och flickors förväntade beteenden och egenskaper och uppfattas som något naturligt givet (ibid s. 15). Det är näst intill omöjligt att inte tänka genus utifrån den dualistiska uppdelningen, man/kvinna och manligt/kvinnligt. Idag har vi kunskap om att sociala föreställningar om kön påverkar våra livsvillkor. Barron anser att alla, män som kvinnor, är delaktiga i hur sociala föreställningar om kön skapas och upprätthålls. Olika sociala grupper har olika möjligheter att förändra sin situation på grund av de ojämlika maktförhållanden som råder i samhället (ibid s. 18f).

I likhet med många andra framträdande genusforskare (Connell, Beauvoir) menar Barron att kön är en social konstruktion. Hon menar att när vi föds tillskrivs vi, utifrån vårt kön, sociala föreställningar om hur vi förväntas vara som antingen pojke eller flicka. Dessa förväntningar kopplas ihop med rådande normer och värderingar i vårt samhälle och är därmed föränderliga. Kvinnors sociala underordning är inte något naturligt givet och självklart då det är möjligt att påverka rådande normer och värderingar om än det tar lång tid (ibid s. 20f).

De likheter vi kan urskilja mellan forskarna är att både Connell och Barron poängterar att kön är en social konstruktion. Connell betonar att män och kvinnor inte enbart kan ses som endast givet av naturen och inte heller som endast en social konstruktion. Det Connell menar är att människor konstruerar sig själva och blir konstruerade i relation till sin omvärld. Barron påvisar att vi tillskrivs sociala föreställningar om hur vi bör vara utifrån vårt kön. En annan likhet vi funnit är att samtliga forskare ser på kvinnan som underordnad mannen. Hirdman menar att kvinnan alltid har varit underordnad och att detta har gått i arv. Enligt Connell tas underordningen för given då vi många gånger i vardagen inte reflekterar över hur det ser ut. Barron anser däremot att vi har kunskap om att kvinnan är underordnad mannen och därför är det också möjligt att påverka och förändra kvinnors situation.

Gemensamt för forskarna är att de även betonar att såväl kvinnor som män är delaktiga i skapandet samt upprätthållandet av genusordningen. Hirdman menar kvinnor och män är delaktiga i upprätthållandet av kvinnans underordning. Enligt Connell skapar män och kvinnor genus i vardagen och att om inte de hade skapat det så hade det inte existerat. När Barron påstår att både män och kvinnor är delaktiga i skapandet och upprätthållande av genusordningen menar hon att vi därmed har möjlighet att påverka och förändra rådande normer och värderingar.

Hirdman och Connell lyfter fram att män och kvinnor antas olika roller i samhället. Män och kvinnor tillskrivs egenskaper som anses vara naturligt givna. Mannen som försörjare och kvinnan som hushållsarbetare och barnafödare.

Sammanfattningsvis utgår vi från att kön är en social konstruktion, vilket för denna uppsats innebär att vi är intresserade av att se närmare på hur män och kvinnor framställs vid behovsbedömningar enligt Socialtjänstlagen.

5. Resultat

I följande kapitel har vi valt att öppet redovisa och presentera vårt empiriska resultat utifrån de identifierade temana. I kapitel sex går vi vidare till att analysera materialet utifrån våra teman och mönster i relation till våra teorier. Slutligen i kapitel sju diskuterar vi vårt resultat och analyserar det på ett mer generellt plan. Undersökningsmaterialet består av 20 utredningar, varav tio kvinnor och tio män. Utredningar gäller ärendetyp hemtjänst och sträcker sig från november 2010 till november 2011.

I Gävle kommun arbetar drygt tjugo handläggare med denna typ av ärenden. Gävle kommun särskiljer på insatser utifrån dess karaktär. Handläggaren beviljar insatser i form av omvårdnad, aktiviteter och/eller service. *Omvårdnad* innefattar insatser som behövs för att tillgodose den enskildes fysiska, psykiska och sociala behov. Dessa insatser är personlig omvårdnad, dusch, hjälp vid måltider och tillsyn. Samtliga av dessa insatser prövas individuellt och formas efter den enskildes behov. *Aktiviteter* innebär insatser som ska understödja den enskildes möjlighet till en meningsfull och aktiv vardag. Utevistelse och ledsagning är aktivitetsinsatser. *Service* handlar om insatser i hemmet som behövs för att göra vardagen trygg och trivsamt för den enskilde som inte utgör personlig omvårdnad. Serviceinsatserna är städning, tvätt, inköp, fönsterputs, apoteksärenden samt post- och bankärenden. Om den enskilde bor tillsammans med en partner ska båda ha behovet av insatsen för att biståndet ska erhållas. Dock görs alltid en individuell prövning (Gävle kommun 2011b).

Utifrån de tidigare presenterade preciserade frågorna har vi identifierat följande teman:

- Orsaker till ansökan om bistånd
- Den beviljade hjälpens målsättning
- Beskrivning av kvinnor och män
- Biståndstagarnas önskemål

5.1 Orsaker till ansökan om bistånd

Tidigare forskning visar att orsakerna till att en biståndstagare är i behov av hjälp skiljer sig åt mellan män och kvinnor (Botkyrka 2010a). Det framgår bland annat att kvinnor i högre grad själva ansöker om bistånd och att döttrar tar initiativ till att aktualisera behov av bistånd (ibid). Därför fann vi det intressant att undersöka om så även är fallet i vår studie. Resultatet visar att det finns skillnader i vem som tar initiativet till att ansöka eller anmäla om behov av bistånd. Vår undersökning visar att fler kvinnor själva har aktualiserat behovet av hjälp än

män. Vad vi har funnit är att för män är det framför allt en annan myndighet som aktualiserar behovet av hjälp, genom t ex. sjukhusvistelse eller uppföljning av korttidsvistelse. I samtliga fall där en anhörig har ansökt om hjälp, för såväl män och kvinnor, har det varit en kvinnlig anhörig.

Kvinnors utredningar tenderar att fokusera mer på deras psykiska hälsa medan männens utredningar fokuserar på deras fysiska hälsa (Botkyrka 2010b). Vidare antas kvinnan känna mer oro, ångest och rädsla (Socialstyrelsen 2008). I vår studie framgår att den främsta orsaken till att kvinnor söker hjälp är på grund av att deras fysiska hälsa har försämrats, krafterna har avtagit samt att de har ett omfattande omvårdnadsbehov till följd av sjukdom. Det finns även utredningar som enbart fokuserar på psykisk hälsa och socialt behov. Den främsta orsaken till att männen i vår studie ansöker om bistånd är att deras fysiska hälsa har försämrats till följd av sjukdom eller en fraktur. I något enstaka fall anges även psykisk hälsa och socialt behov som en orsak till att individen ansöker om bistånd. I några utredningar kan vi inte utläsa om behovet är fysiskt, psykiskt eller socialt då behovet inte framgår tydligt. Trots att den främsta orsaken till att kvinnor söker hjälp är att deras fysiska hälsa har försämrats betonas även deras psykiska hälsa och sociala behov i många av utredningarna. Detta förekommer inte i samma utsträckning i de utredningarna där den sökande är en man.

Nedan följer citat och sammanfattande referat av studiens empiriska material.

5.1.1 Beskrivningar av kvinnors orsaker till ansökan om bistånd:

En kvinna ansöker om bistånd i form av omvårdnad. Kvinnan har amputerat ett ben och använder rullstol. Beskrivs som ostadig på benet och känner sig osäker vid förflyttningar. Kvinnan har även nedsatt syn vilket gör att hon har svårt att sköta vardagliga sysslor då hon inte ser vad hon gör.

Kvinna i 80 årsåldern vars utredning fokuserar på hennes sociala behov, uttrycker följande: ”... känner sig ensam och har svårt att få dagarna att gå. X [anhörig] har under en tid bott hos X [biståndstagaren] och hon känner att det blev ensamt och tomt när hon flyttade. Vidare berättar hon att hon inte känner sig trygg vid X [specifik insats] och vill inte X [insats] när hon är ensam i lägenheten.”

En annan kvinna ansöker om hjälp till följd av fysisk smärta vilket gör att hon inte längre kan utföra vissa serviceinsatser.

En 90-årig kvinna ansöker om hjälp efter en operation med efterföljande konsekvenser. Kvinnan beskriver sin situation enligt följande: ”... känner sig trött och orkeslös”. Kvinnan ansöker om och beviljas omvårdnads- samt serviceinsatser trots att hon på sin tillfälliga vistelse bedöms klara sig självständigt.

En kvinna i 80 årsåldern, vars bedömning grundar sig på att hon har en fraktur och därmed är i behov omvårdnads- och serviceinsatser, uttrycker följande som orsak till sin ansökan: ”...saknar någon att prata med [...] vill ha sällskap under dagarna [...] får bättre matlust när det finns sällskap vid bordet”. Anhöriga uttrycker följande som orsak till ansökan: ”... har problem med minnet och är inte orienterad i tid och rum”.

En annan kvinna önskar hjälp med måltider och bedöms efter sin fysiska förmåga där hennes krafter är nedsatta till följd av en sjukdom. I utredning beskrivs följande: ”... är i regel ensam [...] påtalar att hon inte orkar bry sig om sig själv, blir ej av att göra i ordning måltiderna under dagen”. Behovet, som till synes verkar vara fysiskt, går mellan raderna att utläsa som socialt och psykiskt.

En annan kvinna ansöker om hjälp efter att ha varit inlagd på sjukhus på grund av fysisk smärta. I utredningen framkommer att kvinnan får omvårdnadsinsatser beviljade utifrån att hon har försämrat allmäntillstånd och uppträder förvirrat.

5.1.2 Beskrivningar av mäns orsaker till ansökan om bistånd:

I flera fall ansöker män om bistånd till följd av en fraktur som medför restriktioner i hur mannen får röra sig.

En man ansöker om hjälp i form av service efter en sjukdom som innebär att han har balanssvårigheter och nedsatt uppmärksamhet. Detta gör att mannen har svårigheter att utföra serviceinsatser som städning, inköp och tvätt.

En man har till följd av sin sjukdom nedsatt balans och finmotorik. Han har nedsatt minne och är trött. Insatser beviljas utifrån att mannen har ett behov av struktur i sin vardag och av sällskap då han uttrycker oro över att vara ensam.

I en annan utredning framkommer det att: "... under lång tid känt sig trött och orkeslös". Detta anges som orsak till mannens ansökan om bistånd. Vidare i utredningen går även att läsa att mannen "känner stor oro" och "har balanssvårigheter". Det är otydligt på vilka grunder mannen beviljas bistånd.

En man i 80 årsåldern beskrivs ha en minnesproblematik som medför svårigheter att utföra vardagliga sysslor: "... har vissa minnesproblem [...] glömmer ibland att äta sina måltider".

Resultaten ovan påvisar att kvinnors utredningar tenderar att fokusera på både fysisk och psykisk hälsa medan männens utredningar tenderar att fokusera mer på den fysiska hälsan. I utredningarna uttrycks kvinnornas behov av social samvaro och trygghet som en förklarande orsak till att hon är i behov av bistånd.

5.2 Den beviljade hjälpens målsättning

Vi har undersökt om biståndstagarnas ansökningar har getts bifall eller avslag. Resultatet visar att samtliga ansökningar har bifallits. Till varje beslut följer en bedömning där det ska framgå om den ansökta insatsen avser innefatta begreppet skälig levnadsnivå, om behovet av insatsen finns, om behovet kan tillgodoses på annat sätt samt på vilket sätt biståndet stärker den enskildes möjlighet att leva ett självständigt liv. Varje bedömning ska även innefatta en målsättning som finns skrivet i SoL (5 kap 4-8§§). Vår undersökning visar att samtliga bedömningar i undersökningen har som mål att tillförsäkra biståndstagaren en skälig levnadsnivå. Männens och kvinnornas bedömningar skiljer sig åt. Nedan följer det empiriska resultatet av materialet.

5.2.1 Den beviljade hjälpens målsättning för män:

En man ansöker om bistånd i form av omvårdnad och service:

"Undertecknad handläggares bedömning är att X [biståndstagare] är i behov av ovan sökta insatser och stöd för att klara sin dagliga livsföring. Genom att bifalla X [biståndstagare] ansökan om hjälp i hemmet kan X [biståndstagare] behov tillgodoses och X [biståndstagare] tillförsäkras därmed en skälig levnadsnivå."

En man ansöker om utökad hjälp i hemmet i form av omvårdnad:

”För att stilla oro och för att stötta i vardagens sysslor är bedömningen att X [biståndstagare] skall erhålla hemtjänst med ovan ansökta insatser. X [biståndstagare] tillförsäkras därmed en skälig levnadsnivå.”

En man i 80 årsåldern ansöker om bistånd i form av service:

”Genom att bevilja X [biståndstagare] stöd och hjälp i hemmet kan han med insatsen få sitt behov tillgodosett och med biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå.”

En man, som bor tillsammans med en kvinna, ansöker om bistånd i form av service:

”... hustru som ej heller är frisk har även svårigheter att klara detta på egen hand”

5.2.2 Den beviljade hjälpens målsättning för kvinnor:

En kvinna ansöker om bistånd i form av omvårdnad och service:

”För att underlätta vardagen och för att tillförsäkra en skälig levnadsnivå görs bedömningen att X [biståndstagare] skall erhålla stöd via hemtjänsten med ovan ansökta insatser.”

Nedanstående bedömning återfinns, om än inte ordagrant, i samtliga utredningar för kvinnor och i många utredningar för män.

”Utifrån ovan gjorda utredning är det undertecknad handläggares bedömning att X [biståndstagare] ska beviljas ovan ansökta insatser, för att på så sätt tillförsäkras en skälig levnadsnivå i ordinärt boende.”

Sammanfattningsvis finns en målsättning (SoL 5kap 4-8§§) tydligt beskriven i de flesta bedömningar i männen utredningar. Detta framkommer inte lika ofta hos kvinnorna. När mannen bor tillsammans med en kvinna och han är i behov av bistånd går det i bedömningen eller utredningen att utläsa varför inte kvinnan kan utföra de ansökta insatserna. Det framkommer inte i kvinnornas utredningar, kan det bero på att kvinnor till större del är ensamboende?

5.3 Beskrivningar av män och kvinnor

Enligt Socialstyrelsen (2004a) påverkas socialtjänstens bedömningar av sociala föreställningar om kön. Om så är fallet borde vi kunna se detta i hur man beskriver män och kvinnors behov och deras sociala bild i utredningar. Med social bild menar vi civilstånd,

familj, boendeform, yrke, intressen och personliga egenskaper. Samtliga undersökta utredningar inleds med att handläggaren kortfattat beskriver biståndstagarens civilstånd och boendeform. Ofta beskrivs även deras tidigare yrke. Beskrivning av övriga sociala egenskaper varierar mellan utredningarna.

5.3.1 Beskrivningar av kvinnor:

I bakgrundsinformationen om en kvinna i 90 årsåldern framkommer följande: ”... bor tillsammans med sin make [...] har [barn]. Är född och har bott på XX [stadsdel] i hela sitt liv.”

En kvinna ”... är ensamboende i lägenhet [...] har under sitt yrkesverksamma liv arbetat som XX [yrke].” I kvinnans utredning framgår även hennes fritidsintressen.

En annan kvinna får även sitt fritidsintresse beskrivet i utredningen.

En kvinna vars orsak till ansökan är att hon har en depression har nyligen fått besked om att hon har en sjukdom som gör att hon har nedsatta krafter och inte orkar utföra vardagliga sysslor. Hon beskrivs som ensam, ledsen och orkeslös till följd av sin depression.

En annan kvinna ansöker om serviceinsatser och beskrivs även hon som ensam och känner sig inte trygg i sin nuvarande situation.

En kvinna i 80 årsåldern ansöker om bistånd därför att hon känner sig ensam: ”... tycker att dagarna blir långa och hon saknar någon att prata med. Hon är mycket ensam [...]”

En annan kvinna i samma ålder ansöker om personlig omvårdnad och beskrivs av sin dotter enligt följande: ”... är väldigt blyg och blir orolig, stressad vid nya situationer.”

En kvinna ansöker om hjälp med dusch på grund av värk: ”... berättar att det gör väldigt ont. X [biståndstagare] säger att hon på grund av X [värk] har svårt att duscha [...]”

I flera utredningar beskrivs kvinnorna besväras av fysisk värk och kan till följd av detta inte utföra omvårdnad och service och de ansöker därför om bistånd.

5.3.2 Beskrivningar av män:

I bakgrundsinformationen för en man framkommer: ”... bor tillsammans med sin hustru X [hustrus namn] i ett eget hus [...]. Paret har [barn]” I samma utredning beskrivs både hans yrkesverksamma liv och hans intressen.

En man i 80 årsåldern ”... är ensamboende i [...] i XX[stadsdel] [...] har två barn. Har under sitt yrkesverksamma liv arbetat som XX [yrke]. Har stort intresse för musik och idrott.”

I en annan utredning framkommer mannens intressen och han beskrivs även i positiva ordalag ”... är glad och positiv, en skämtsam man [...]”. Utredningen fokuserar till stor del på mannens sociala situation där händelser i hans liv får ta en betydande plats.

Ytterligare en man får sin yrkeserfarenhet beskriven i utredningen: ”Under sitt yrkesverksamma liv [...] har X [biståndstagare] arbetat som XX [yrke]”.

En man verkar ha ett rikt socialt liv och detta får ta stor plats i utredningen: ”... är van att XX [intresse], XX [intresse] samt att han dagligen XX [intresse]”. Denna man ansöker om bistånd efter en fraktur som medför restriktioner i rörlighet. Mannen får mediciner för att lindra viss smärta men han uttrycker inte att han upplever smärta i utredningen.

En annan man ansöker även han om bistånd efter en fraktur. Här konstateras endast mannens fysiska behov i form av att en läkare har givit restriktioner i rörlighet. Mannens personliga upplevelser av frakturen framkommer inte. Även i andra fall kan vi se samma tendens, mannens fysiska behov konstateras i form av att en läkare eller sjuksköterska ger restriktioner, lite eller inget utrymme ges åt mannens personliga upplevelse av det fysiska behovet.

Vi har funnit att utredningarna tenderar att beskriva mäns intressen i högre grad än kvinnors. Kvinnor framställs som *oroliga, ensamma, otrygga och nervösa* medan männens utredningar inte fokuserar på dessa aspekter utan istället lyfter fram honom som *skämtsam, positiv och framåt*. När kvinnor ansöker om hjälp till följd fysiska besvär beskrivs hennes behov ofta med ord som värk, ont och smärta. Mäns fysiska besvär konstateras men tillskrivs inte personliga upplevelser av besväret.

5.4 Äldres önskemål

I Socialstyrelsens rapport (2004a, 2008) framgår det att män och kvinnor önskar att bli bemötta på olika sätt och även att kvinnor har högre förväntningar på äldreomsorgen. Med denna kunskap är vår hypotes att kvinnor ställer högre krav och därmed har mer specifika önskemål var gällande insatsernas utformning.

5.4.1 Beskrivningar av kvinnors önskemål

En kvinna önskar hjälp med följande: ”... vill ha hjälp att bädda sängen, ta ut sopor och att dra upp persiennerna på morgonen. Vill ha hjälp på kvällen med att dra ner persiennerna, diska och att göra i ordning lättare kvällsfika.”

En annan kvinna som nyss kommit hem från sjukhuset uttrycker: ”Önskemål att på börja [sic] hemtjänsten så snart som möjligt och att få insatsen frukost utförd ca 08.00.”

5.4.2 Beskrivningar av mäns önskemål

En man uttrycker följande önskemål vid ett hembesök: ”... önskar att få hjälp med att tvätta ryggen vid dusch, och att smörja fötterna efteråt”

Hustrun till en man uttrycker specifika önskemål kring utförande av insatser. Då mannen glömmer bort att äta önskar hustrun att hemtjänsten finns hos mannen under hela måltiden.

Hon önskar även att mannen får hjälp med dusch på morgonen då han är van vid detta.

En annan man önskar att få varm mat levererad till hemmet dagligen.

I övrigt är män tydligare vilken tid de önskar att de olika insatserna ska inträffa under dagen.

Utifrån ovanstående citat och sammanfattande referat av det empiriska materialet framkommer det att påstående om att kvinnor har högre förväntningar på äldreomsorgen inte stämmer. Män tenderar att i högre grad än kvinnor ha specifika önskemål gällande insatsernas utformning.

6. Analys av utredningarnas resultat

Studiens empiriska resultat visar att det finns skillnader i hur biståndshandläggarna beskriver mäns och kvinnors behov. Vi har även undersökt om män och kvinnor beviljas olika insatser. Utifrån vårt resultat kan vi inte finna några belägg för att så är fallet, detta kan bero på att insatser inom ärendetypen hemtjänst är grundade på en individuell behovsbedömning och att bedömningen görs utifrån biståndstagarens ansökan. Eventuella skillnader i vad män och kvinnor får för insatser beror snarare på mäns och kvinnors ansökta behov än faktiska beviljade insatser.

Genus handlar om mäns och kvinnors förväntade beteenden. Den sociala konstruktionen av genus bygger på att människor tillskriver varandra egenskaper utifrån biologiska och/eller sociala skillnader och att vi har förväntningar på hur en man och kvinna bör vara och agera (Barron 2004 s. 20f). Enligt de genusteoretiker som utgör uppsatsens teoretiska referensram finns det på en strukturell samhällsnivå en genusordning som ”ordnar” könen som olika och att män och kvinnor värderas och bedöms på olika sätt. Det innebär vidare att män och kvinnor bedöms utifrån skilda tolkningsramar, där det manliga tenderar överordnas det kvinnliga. Såväl män som kvinnor är dock delaktiga i upprätthållandet och återskapandet av genusordningen och våra föreställningar.

Ett mönster vad gäller kön som vi har identifierat utifrån uppsatsens material handlar om äldres önskemål. Tidigare forskning (Socialstyrelsen 2004a) har visat att kvinnor har högre förväntningar på äldreomsorgen. Analysen av materialet visar att män tenderar att framställas som om de har högre förväntningar på det bistånd de ansöker om. Detta mönster är komplext och mångtydigt och går att tolka åt flera håll. Å ena sidan kan det tolkas som att män tillskrivs högre förväntningar på grund av den kulturella föreställningen om att män uppfattas vara envisa och rationella (Connell 2009 s. 58) och därmed förstår att de behöver vara tydliga med hur hjälpen ska utformas. Å andra sidan betraktas kvinnan vara pratsam och hennes roll har varit att ta hand om hemmet (ibid) vilket skulle kunna innebära att hon vet hur hon vill att insatserna ska vara utformade. Den mångtydiga tolkningen gör det svårt att avgöra hur det kommer sig att män tenderar att tolkas vara mer specifika i sina önskemål av insatser.

Studien som vi har genomfört påvisar att kvinnor i högre grad själva aktualiserar behov av hjälp och att om anhöriga anmäler behov av hjälp är det alltid en kvinnlig anhörig som gör detta. Connell lyfter fram att män och kvinnor tillskrivs olika egenskaper, bland annat beskrivs kvinnor som omvårdande (ibid). Såväl män som kvinnor tillskriver varandra och sig själva dessa egenskaper (Connell s.58, Barron s. 18f). Kvinnor betraktar de tillskrivna

egenskaperna som något naturligt givet och agerar utifrån det. En social föreställning om att kvinnor är omvårdande kan sägas vara en anledning till att kvinnor uppmärksammar behov av hjälp hos sig själva och sina anhöriga.

Ett annat mönster är att männen sällan aktualiserar behovet av hjälp själva utan det är ofta en annan myndighet, framför allt landsting eller primärvård, som aktualiserar behovet. I samtliga fall har det varit en annan kvinna som aktualiserat behovet. Att mannen inte själv aktualiserar behov av hjälp kan bero på att mannen vill vara självständig. Hirdman (2001) beskriver mannen som självständigt då han inte står i beroenderelation till någon annan än sig själv. Kvinnan, däremot, förväntas behaga mannen (ibid s. 35ff) och vara honom till lags. Genom att hon tillskrivs egenskaper som omvårdande och intuitiv (Connell 2009 s. 58) ser hon mannens behov när han inte själv gör det vilket kan förklara varför kvinnor aktualiserat männens behov av hjälp.

Utifrån den analys vi gör av utredningarna verkar det som att kvinnorna i undersökningen tillskrivs önskade egenskaper som att de är *osäkra, ensamma, otrygga, ledsna, blyga och oroliga*. Dessa egenskaper beskrivs som en del av kvinnornas personlighet. Enligt Hirdman (2001) betraktas kvinnan vara annorlunda mannen, t.ex. kan kvinnan tillskrivas egenskaper som män varken har eller önskar ha (ibid s. 44). När män tillskrivs egenskaper som osäker, ensam, otrygg, ledsen, blyg eller orolig i de undersökta utredningarna är det till följd av sjukdom, ofta i samband med minnesproblematik, t.ex. en man som uttrycker oro över att vara ensam då han glömmer att utföra vissa göromål.

Även om kvinnor ansöker om bistånd till följd av att deras fysiska hälsa försämrats lyfter utredningen ofta fram deras psykiska hälsa och sociala behov. Utifrån ovannämnda resonemang kan tillskrivandet av skilda egenskaper utifrån kön höra samman med att kvinnor förutsätts vara pratsamma och känslsamma (Connell s. 58). Det skulle i sådana fall förklara att utredningarna i högre grad lyfter fram psykiska och sociala aspekter just när det gäller utredningar som behandlar kvinnor. Handläggarna som skriver utredningarna är givetvis också delaktiga i upprätthållandet av kulturella föreställningar om att exempelvis kvinnan har vissa givna egenskaper. En fråga som infinner sig är på vilket sätt oreflekterade antaganden om genus spelar i själva bemötandet inom de sociala myndigheterna. Kan det vara så att myndighetspersoner ställer sina frågor utifrån vissa antaganden om genus, exempelvis att kvinnor som biståndstagare har behov av att uttrycka sina känslor och att det därmed gör att handläggaren ställer frågor som berör känslor? Vi saknar belegg för att kunna besvara frågan eftersom de utredningar vi har studerat utgörs av en sammanfattning av ett eller flera möten

och det framgår inte vilka frågor handläggaren ställer. Frågan är dock intressant och relevant för det fortsatta arbetet med jämställdhet inom sociala myndigheter.

Enligt tidigare forskning (Botkyrka 2010b) är mäns utredningar mer omfattande än kvinnors. I vår undersökning är vissa utredningar mer omfattande än andra på grund av att biståndstagaren har insatser beviljade sedan tidigare och därför finns historik från tidigare utredningar dokumenterade.

Ett mönster vi har identifierat är att mäns bedömningar tenderar att vara mer utförliga än kvinnors. Denna skillnad kan bero på att det är olika handläggare som skrivit bedömningen. Kvinnan har genom historien betraktats som ansvarig för hushållet, hennes roll har varit och är att ta hand om hushållsarbete (Hirdman s. 44, Connell s. 13ff). Sand (2004) påstår att det är svårare för män att erhålla hjälp om de bor tillsammans med en kvinna (ibid s.293f). Vi har funnit att när mannen bor tillsammans en kvinna bedöms behovet även utifrån vad kvinnan klarar och inte klarar av.

I beskrivningen av kvinnor har vi funnit att utredningarna tenderat att beskriva att kvinnor känner smärta och värk. För män konstateras mannens fysiska behov utan att tillskriva behovet smärta eller värk. Hirdman återger hur kvinnan har beskrivits i historien, som sämre och avvikande eller annorlunda. Lilla "a" (Hirdman s. 43ff) är en ständigt pånyttfödd schablon i alla jämförelser och det är i denna jämförelse kvinnan skapas. Alltjämt är det något som är fel på kvinnan (ibid). Av Hirdmans texter framgår talet om kvinnan men inte talet om mannen då han förväntas vara det kvinnan inte är. Mannen låter sig inte fångas in under en beskrivning och förbehåller sig då rätten att vara den differentierade, mångfacetterade människan och det anses kulturellt sett vara en del av det manliga privilegiet. De grundläggande stereotypa principerna som gör mannen till "A" är att han inte är kvinna och han anses vara normbärare (ibid s.47ff). Det är som att mannen inte behöver beskrivas då han betraktas som självklar. Om en man har t.ex. brutit höften så verkar det som omgivningen utgår ifrån att han har ont, det beskrivs inte i utredningen hur han upplever sin situation. Resonemanget är möjligt att knyta an till vår empiri då de manliga biståndstagarnas smärta och värk inte beskrivs utan endast konstateras. Att kvinnan får sina behov beskrivna med att hon känner värk och smärta hör också ihop med att kvinnor tillskrivs egenskaper som pratsamma och känslösa, kvinnan förväntas vilja uttrycka sina känslor och hur hon upplever sin situation.

7. Diskussion

Under följande avsnitt kommer vi att diskutera de mönster vi har funnit och även de mönster vi inte kunnat identifiera. Vi kommer även att lyfta fram vikten av att, som handläggare, vara medveten om sina sociala föreställningar. Avslutningsvis ger vi förslag på hur fortsatt forskning kan bedrivas.

Vår undersökning bidrar med möjligheten för sociala myndigheter som arbetar med handläggning att bli medvetna om sociala föreställningar om kön. Styrkan med vår undersökning är att vi har fått fram resultat som både bekräftar och skiljer sig från tidigare forskning vilket i sin tur påvisar att det behövs mer forskning på området. Vår studie skulle kunna vara ett verktyg för andra myndigheter i deras arbete med jämställdhet. Då vår undersökning grundar sig på en förfrågan bör resultatet också användas i det fortsatta arbetet med jämställdhet. Vissa av de identifierade mönstren är mångtydiga bland annat på grund av att vi inte haft möjlighet att studera hela kontexten bakom en utredning. En av faktorerna till att vi antingen funnit eller inte funnit ett mönster är att olika handläggare har skrivit utredningarna. Då handläggarna är avidentifierade i materialet vet inte vi vem som skrivit utredningarna.

Bakom yrkeskategorin *handläggare* finns individer, människor som precis som alla andra har sociala föreställningar utifrån den kontext de lever i. Vi tror att det är omöjligt att inte präglas av sina sociala föreställningar, precis som Connell (2009 s.13ff) beskriver tar vi genus för givet i vardagen. Vi anser samtidigt att det är möjligt att bli medveten om sina sociala föreställningar och därmed kunna påverka och förändra hur män och kvinnor betraktas.

Rollen som biståndshandläggare innebär att arbeta utifrån Socialtjänstlagen. Denna lag avser att främja alla människors lika värde oavsett kön, ålder, etnicitet osv. Forskning och utredningar visar dock att i praktiken kan det vara svårt att leva upp till ett bemötande som entydigt behandlar alla lika. Utifrån undersökningen som vi har gjort blir det tydligt att utredningarna tenderar att vara skrivna på olika sätt om det är en man eller en kvinna som ska bedömas. Det är dock intressant att uppmärksamma att dessa könsskillnader inte verkar innebära skillnader vad gäller huruvida bistånd bifalls eller inte.

Vi har alltså identifierat att män och kvinnor *beskrivs olika* i utredningar. Vi kan däremot inte påstå att män och kvinnor *behandlas olika* i utredningsförfarandet då samtliga biståndstagare i undersökningen får det bistånd de ansöker om. Därmed behöver inte olikheterna mellan män och kvinnor nödvändigtvis innebära något negativt för den enskilde

biståndstagaren men det är viktigt att myndigheten är medveten om hur det ser ut och hur det kan komma sig att det är så.

Barron (2004 s. 20f) påstår att vi idag har kunskap om att vi har sociala föreställningar och är medvetna om att kön är en social konstruktion

Handläggarna har kunskap om sociala föreställningar och har möjlighet att påverka och förändra hur biståndstagarna framställs i utredningar. Genom vår undersökning där vi kunnat identifiera könsmonster i vilka män och kvinnor betraktas som olika ges sociala myndigheter möjlighet att få ta del av och reflektera över hur män och kvinnor framställs i utredningar. Mer kunskap och medvetenhet om vad jämställdhet har för betydelse i det konkreta arbetet gör att det praktiska arbetet kan förändras. Genom att handläggarna erhåller denna typ av kunskap får de en förståelse för andra alternativa sätt att tolka biståndstagarna. Ökad kunskap och medvetenhet om jämställdhet kan också leda till att handläggarna uppmärksammar det språk som används i utredningar. Precis som Barron (ibid s.20f) skriver är normer och värderingar seglivade men om en hel enhet får kunskap om hur biståndstagarna framställs i utredningar kan en förändring ske.

Att *tänka* jämställdhet är en sak, att *göra* jämställdhet är en annan. Utbildningsdagen, där uppsatsen startade, kännetecknades av att deltagarna tänkte jämställdhet. Att sedan gå tillbaka till utredningsarbetet och utöva jämställdhet visade sig inte vara lika enkelt. Det är viktigt att myndigheterna är medvetna om vilka konsekvenser som kan uppstå när utredningarna beskriver män och kvinnor olika. Även om beskrivningen inte verkar ha haft någon betydelse för besluten i de utredningar vi har studerat är det möjligt att de sociala föreställningarna om kön kan påverka vilken kvalitet på hjälpen män och kvinnor erhåller.

Vi ser ett behov av ytterligare forskning kring jämställdhet och biståndsbedömning. För den undersökta myndigheten skulle ett fortsatt arbete kunna vara att genom intern eller extern forskning utöka antalet undersökta utredningar för att på så sätt kunna identifiera ytterligare mönster eller bekräfta redan befintliga mönster. Det skulle också vara intressant att undersöka andra ärendetyper än hemtjänst som t.ex. särskilt boende eller dagverksamhet. Då denna studie har analyserat texter har vi inte kunnat ta del av hela kontexten kring en utredning, det vill säga vi har inte varit med vid själva mötet som föranledde utredningen. Därför skulle det vara intressant att följa handläggarna i mötet med biståndstagare för att på så sätt kunna fördjupa de redan identifierade mönstren.

Källförteckning

Tryckta källor:

- Barron, K. (red.) (2004). *Genus och funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.
- Beauvoir, S.D. (2002). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedt
- Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. (2., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Brandl, B. (red.) (2007). *Elder abuse detection and intervention: a collaborative approach*. New York: Springer.
- Brozowski, K. & Hall, R.D. (2009). Aging and Risk: Physical and Sexual Abuse of Elders in Canada. *Journal Interpersonal Violence* 25: 1183
- Carney, Y, A. (2011). Dissertation Abstracts International, B: *Sciences and Engineering*, vol. 71, no. 07, pp. 4170
- Clevesköld, L., Lundgren, L. & Thunved, A. (2008). *Handläggning inom socialtjänsten*. (12., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Connell, R. (2009). *Om genus*. (2., utvidgade och omarb. uppl.) Göteborg: Daidalos.
- Dunér, A. & Nordström, M. (2005). *Biståndshandläggningens villkor och dilemman: inom äldre- och handikappomsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P. (red), Gilljam, M., Oscarsson, H., Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (3., [rev.] uppl.) Stockholm: Norstedts juridik
- Gunnarsson, E. & Szebehely, M. (red.) (2009). *Genus i omsorgens vardag*. Stockholm: Gothia.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (1.uppl.) Malmö: Liber.
- Larsson, K. & Thorslund, M. (2002). Does Gender Matter?: Differences in Patterns of Informal Support and Formal Services in a Swedish Urban Elderly Population. *Research on Aging* 24: 308-336,
- Mark, E. (2007). *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Roth, A. (2002). *Nya jämställdhetsboken - från teori till praktik*. (1. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Salander, P. & Hamberg, K. (2005). Gender differences in patients' written narratives about being diagnosed with cancer. *Psychooncology*, 14(8): p. 684–95.

Upmark, M., Borg, K & Alexanderson, K. (2007). Gender differences in experiencing negative encounters with healthcare: A study of longterm sickness absentees. *Scand J Public Health*, p. 1–8.

Elektroniska källor

www.ne.se 2011-11-09

<http://www.skl.se> 2011-11-09

http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=37&dok_id=GZ033 2011-11-09

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1991:433> 2011-11-09

<http://www.regeringen.se/sb/d/13273> 2011-11-09

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20080567.htm> 2011-11-21

<http://www.gavle.se/Sok/?q=kvalitetsdeklarationer> 2011-11-21

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2009/2009-126-44> 2011-11-21

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-5-28> 2011-11-21

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2004/2004-103-2> 2011-11-21 (2004a)

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2005/2005-103-6> 2011-11-21

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2004/2004-1-4> 2011-11-21 (2004b)

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2008/2008-131-1> 2011-11-21

<http://svt.forsa.nu/Pages/search.aspx?search=sand%20ann-britt> 2011-11-21

http://www.lst.se/lst/Publikationer/2008/jamstalldhetsintegrering_aldreomsorg.htm 2011-11-21

http://www.jamstall.nu/verktygslada/metoder_3/gender_budgeting 2011-11-21 (2010a)

http://www.skl.se/vi_arbetar_med/jamstalldheth/hallbar_jamstalldheth/slutrapporter_-_program_for_hallbar_jamstalldheth 2011-11-21 (2010b)

<http://biblioteket.rkh.se/docs/APAmall.pdf> 2011-11-21

http://www.lst.se/NR/rdonlyres/BDFCCA2F-F6DA-4072-851D-518090855681/0/Jamstalldheth_brukarperspektiv_aldreomsorg_web.pdf 2011-11-21

www.vr.se 2011-11-21

<http://ankaret.gavle.se/upload/Kommunledningskontoret/Styrdokument/J%C3%A4mst%C3%A4lldhets-%20&%20likabehandlingsplan%20f%C3%B6r%20KLK.pdf> 2011-11-29